

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΠ. ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΔΑΚΤΩΡ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ
ΤΟΥ 1833
ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΠΙΔΗΜΙΑ ΤΥΦΟΥ

ΑΝΑΤΥΠΟ ΑΠΟ ΤΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΗΣ ΚΑΪΡΕΙΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ
ΑΓΚΥΡΑ, τόμ. 1, ΑΝΔΡΟΣ 2001, σελ. 67-76

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΠ. ΚΑΡΑΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Διδάκτωρ Ιστορίας τής Ιατρικής

Πρόεδρος Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών Βελεστίνου Ρήγα

Μιλτιάδου 3, Κηφισιά 145 62 - Αθήνα, τηλ.: 010-8011.066

e-mail: karamber@otenet.gr

ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ 1833 ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΠΙΔΗΜΙΑ ΤΥΦΟΥ

Οι επιδημικές νόσοι, πού συνοδεύονταν συνήθως με ύψηλο ποσοστό θνησιμότητας, αποτελούσαν σοβαρό πρόβλημα για τή νεοσύστατη Έλληνική Πολιτεία, ή όποία, ώστόσο, συνέστησε Ύγειονομεΐα στις πρωτεύουσες τών Νομών για τήν αντιμετώπισή τους και τήν προστασία τής δημόσιας υγείας. Σημειώνεται, πάντως, ότι από τά χρόνια άκόμη τής Έλληνικής Έπαναστάσεως έκδηλώνεται τò ένδιαφέρον για τή σύσταση «Ύγειονομείων»¹ με σκοπό τόν έλεγχο τών νοσούντων και μολυσμένων και τήν αντιμετώπιση τών επιδημικών νόσων. Έπίσης, στα 1836, δημοσιεύεται Διάταγμα «Περί έμποδισμού τής μεταδόσεως τών μολυσματικών (κολλητικών) άρρώστων.»²

Τò πώς, όμως, ένεργοΐσαν οι υγειονομικοί φορεΐς του Έλληνικού Κράτους, στήν περίπτωση πού έκανε τήν εμφάνιση μιá επιδημική άσθένεια, φαίνεται από τò δημοσιευόμενο κατωτέρω έγγραφο. Πρόκειται για έγγραφο³ ιδιωτικής συλλογής πού φέρει ήμερομηνία 8 Αύγουστου 1833 και άποτελεΐ έκθεση του ίατροΐ του «υγειονομείου και λοι-

1. Για τή σύσταση τών «Ύγειονομείων» θεσπίζεται ó Νόμος 52, τής 25 Ίανουαρίου 1826: «Έπειδή έν τών αναγκαιοτάτων είναι ή σύστασις τών υγειονομείων, διά τήν κάθαρσιν τών εισερχομένων εις τούς λιμένας τής Ελλάδος από τούς υποκειμένους εις λοιμικάς άσθενείας και έπειδή ή σύστασις αυτών άπαιτεΐ τήν διατήρησιν τής εϋταξίας. Τò Βουλευτικόν θεσπίζει, Α'. Νά συστηθώσιν υγειονομεΐα εις όλας τάς παραλίους πόλεις τής Ελλάδος. . .», *Γενική Έφημερίς τής Ελλάδος*, άρ. 33 (30 Ίαν. 1826).

2. Βλ. *Έφημερίς τής Κυβερνήσεως του Βασιλείου τής Ελλάδος*, άριθ. 83, (31 Δεκ. 1836), σ. 426-29, όπου αναφέρονται οι μολυσματικές άρρώστιες: τύφος, πανώλης, εϋλογία, λέπρα, άφροδίσια, ψώρα, πνευμονική φθίσις, σπασμωδικός βήξ ή κοκκύτης και «ύδροφοβία» δηλ. ή λύσσα.

3. Εϋχαριστίες εκφράζονται στον κ. Δημήτριο Ί. Πολέμη για τή μεταγραφή του χειρογράφου και τήν παραχώρησή του για τήν παρούσα μελέτη.

μοκαθαρτηρίου Σύρας» Νικολάου ΄Ι. Βελισσαρίου για την εμφανισθεΐσα επιδημία στη Μελίδα τῆς Ἐνδρου. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ ὑποδηλώνει:

α) Τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κρατικῆς ὑπηρεσίας για τὴν ἀντιμετώπιση τῆς ἐπιδημίας.

β) Τὴν ἀποστολὴ στὸν τόπο τῆς ἐπιδημίας ἱατροῦ εἰδικευμένου στὴ διαπίστωση τοῦ εἴδους τῆς ἐπιδημίας καὶ στὴν καταγραφή τῶν ὁδηγιῶν για τὴν ἀντιμετώπισή της.

γ) Τὴν ἱατρικὴ σκέψη τῆς ἐποχῆς για τὴν ἀντιμετώπιση τῆς νόσου. (Παρουσιάζεται πρῶτα ἡ ἐπίσκεψη καὶ ἐξέταση τοῦ χώρου καὶ τῶν πασχόντων για τὴν ἀνέυρεση τοῦ αἰτίου καὶ στὴ συνέχεια ὁ τρόπος ἀντιμετώπισεως τῆς νόσου, μὲ τὰ προφυλακτικὰ καὶ τὰ ἀπολυμαντικὰ μέσα. Ἐπὶ πλέον διαπιστώνεται ὅτι χρησιμοποιήθηκαν οἱ σύγχρονες, τότε, ἐπιστημονικὲς ἱατρικὲς γνώσεις στὴ διάγνωση καὶ ἀντιμετώπιση τῆς ἐπιδημίας.)

δ) Ὅτι τὰ χρησιμοποιούμενα στὴν Εὐρώπη ἐπιστημονικὰ ἀπολυμαντικὰ μέσα, ἐφαρμόζονταν καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Πολιτεία, στοιχεῖο ποὺ φανερώνει τὴν ἐπιστημονικὴ ἐνημέρωση τῶν ἰθυόντων.

Ὁ ἱατρός τοῦ Ὑγειονομείου καὶ Λοιμοκαθαρτηρίου τῆς Σύρας Νικόλαος Βελισσάριος, καταγόμενος ἀπὸ τὰ Ψαρά, σπούδασε στὴν Ἱατρικὴ Σχολὴ τῆς Πίζας ἀπὸ ὅπου ἔλαβε τὸ πτυχίον του στὶς 24 Δεκεμβρίου 1823, ὅπως διαπιστώνεται ἀπὸ τοὺς καταλόγους τῶν πτυχιούχων τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πίζας.¹ Μάλιστα, στὸν Κατάλογο ἀναφέρεται καὶ ὁ ἀδελφός του Γεώργιος ΄Ι. Βελισσάριος² ὁ ὁποῖος ἔλαβε πτυχίον Ἱατρικῆς στὶς 5 Ἰουνίου 1830 καὶ ἀργότερα, μὲ τὸ Βασιλικὸ Διάταγμα τῆς 24 Ἰανουαρίου/5 Φεβρουαρίου 1834 διορίσθηκε Νομιάτρος στὴν Εὐβοία. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ὁ Γεώργιος Βελισσάριος, τὸ 1840 εἶχε ἐξετάσει τὸν φυλακισμένο στὴ Σκιάθου Θεόφιλο Κατῆρη.³

1. Βλ. Ἀλῆς Σιδέρη, *Ἕλληνες φοιτητὲς στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πίζας (1806-1861)*, τόμ. Β' (Ἀθήνα, 1994), σ. 427.

2. *Αὐτόθι*, σ. 433 καὶ Γεράσιμ. Ρηγάτου, *Ἡ ἱστορία τῆς Ἱατρικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν* (Ἀθήνα, 1985) σ. 36.

3. Ἐφ. Φωνὴ τοῦ Λαοῦ, (15 Ἰαν. 1850). Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ ΄Ι. Π. Ζωγράφου, *Ἀναδρομὴ εἰς τὰ περασμένα*, τόμ. Β', [= *Ἀνδρῖακὰ Χρονικά*, 12 (1962)], σ. 5.

Στὸ μικρὸ χωριὸ Μελίδα, κοντὰ στὸν Πιτροφό, εἶχε ἐκδηλωθεῖ στὶς ἀρχές Αὐγούστου τοῦ 1833, ἐπιδημία μὲ ἀρκετοὺς ἀσθενεῖς καὶ μερικoὺς θανάτους. Γι' αὐτό, κατόπιν ἐντολῆς τῆς Νομαρχίας Κυκλάδων, ὁ ἰατρὸς Ν. Ἰ. Βελισσάριος ἐπισκέφθηκε τὸ χωριὸ μὲ σκοπὸ, ὅπως σημειώνει, νὰ «παρατηρήσωμεν τὴν προκειμένην νόσον, ἐξετάσωμεν τὴν φύσιν αὐτῆς καὶ προβάλλωμεν τὰ μέσα δι' ὧν δύναται νὰ ἐξελειφθῇ παντάπασι ἢ νὰ περιορισθῇ.» Ἔτσι, στὶς 8 Αὐγούστου 1833, συντάσσει τὴν ἰατρικὴ ἐκθεση γιὰ τὴν ἐπιδημία καὶ τὴν ἀποστέλλει στὸν Ἐπαρχο τῆς Ἄνδρου.

Σύμφωνα μὲ τὸ διάταγμα «Περὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς διοικήσεώς του», τὸ 1833 ἡ Ἄνδρος ἀποτελοῦσε Ἐπαρχία τοῦ Νομοῦ Κυκλάδων, μὲ ὁμώνυμο πρωτεύουσα, καὶ πρῶτος ἑπαρχὸς τῆς διορίσθηκε ὁ ἰατρὸς Δ. Δεσύλλας.¹ Μᾶλλον, σ' αὐτὸν θὰ ἀπέστειλε τὴν ἰατρικὴ του ἐκθεση ὁ Ν. Ἰ. Βελισσάριος, ὅπως τεκμαίρεται ἀπὸ τὴ φράση, τὴν ὁποία σημειώνει στὴ δεύτερη σελίδα τῆς ἐκθέσεώς του, ὅπου κάνει ἀναφορὰ στὴν «περὶ τὰ ἰατρικὰ πράγματα ἐπιστημοσύνη» τοῦ Ἐπάρχου.

Στὴν ἀρχὴ τῆς ἐκθέσεως ὁ ἰατρὸς Ν. Ἰ. Βελισσάριος ἀναφέρει ὅτι ἡ ἐμφάνιση τῆς θανατηφόρου νόσου ἀναγγέλθηκε («ἐγκαίρως») στὴν Νομαρχία Κυκλάδων μὲ ἀποτέλεσμα νὰ τοῦ δοθεῖ ἐντολὴ νὰ μεταβεῖ στὴν Ἄνδρο γιὰ ἐπιτόπια ἐξέταση τῆς ἐπιδημίας. Σημειώνει ὅτι τὴν προηγούμενη ἡμέρα ἀπὸ ἐκείνη τῆς συντάξεως τῆς ἐκθέσεως, ἐπισκέφθηκε τὸ χωριὸ καὶ ἐξέτασε τοὺς «περισωθέντας ἀνεπηρειάστους ὑπὸ τῆς νόσου συγγενεῖς τῶν κατ' ἀρχὰς προσβληθέντων καὶ τελευτησάντων πέντε ἀτόμων.» Συνέλεξε στοιχεῖα «περὶ τῶν συμπτωμάτων τῆς ὑπὸ τῆς ὁποίας ἠρπάγησαν νόσου» τὰ πέντε θύματα. Ἐπίσης, ἐξέτασε καὶ τὰ δύο ἄρρωστα παιδιὰ ποὺ εἶχαν προσβληθεῖ ἀπὸ τὴν ἴδια νόσο, ὅπως σημειώνει, «αὐτοψεῖ ἐπαρατηρήσαμεν ἀκριβῶς τὰ δύο ἄρρωστα παιδιὰ ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀρρώστιας προσβεβλημένα.»

Στὴ συνέχεια, καταλήγει στὴ διάγνωση τῆς νόσου πῶς «ἐκ τῶν

1. Δημοσιεύθηκε ἀντίστοιχα: ἐφημ. Ἀθηνᾶ, ἔτος Β', ἀρ. 102 (12 Αὐγ. 1833) καὶ Ἐφημερίς τῆς Κυβερνήσεως, 2 Μαΐου 1833. Μνημονεύεται ὑπὸ Ἰ. Π. Ζωγράφου, ἐνθ' ἀνωτ. τόμ. Α' [= Ἀνδριακὰ Χρονικά, 11 (1961)], σ. 140, 145.

ἐρευνῶν τούτων καὶ παρατηρήσεών μας ἐσυνάχθη καὶ συνάγεται ὅτι περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἐνταῦθα πρόκειται εἰμὴ περὶ πετεχειακοῦ πυρετοῦ» τοῦ ὁποίου ὅμως «ἡ παθολογικὴ φλογιστικὴ πρόβασις ὑπερῖσχύουσαν ἔχει τὴν ἔδραν εἰς τὸ γαστροεντερικὸν σύστημα.» Πιὸ ἀναλυτικὰ, ὁ ἱατρὸς Βελισσάριος σημειώνει ὅτι ἡ νόσος «σύγκειται ὑπὸ δύο φαινομένων ἀξιολογωτέρων τῆς τε δυσεντερίας καὶ τοῦ πετεχειακοῦ ἐξανθήματος» καὶ μὲ τὴν «σηπτικὴν ῥοπήν» ποῦ ἡ νόσος παρουσιάζει, καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι μπορεῖ (νὰ ὀνομασθῇ δυσεντερία τυφοειδῆς καὶ κακοήθης.)»

Σχετικὰ μὲ τὴν αἰτιολογία τῆς νόσου, μνημονεύει τοὺς παράγοντες ποῦ τότε θεωροῦνταν ὡς τὰ αἷτια τῶν ἐπιδημιῶν. Ἔτσι, ἐπισημαίνει τρεῖς παράγοντες, οἱ ὁποῖοι ἐπέδρασαν στὴν ἐμφάνισή της: «ἡ θερμότης ἐξ ἑνὸς μέρους διὰ τὴν εἰς κοιλάδα θέσιν τοῦ χωρίου καὶ ἡ ὑγρασία διὰ τὸ κατάρρυτον αὐτοῦ καὶ τέλος πάντων ἡ κακὴ διαίτα τῶν ἐγγυωρίων διαιτουμένων μὲ ὀπωρικὰ ἄωρα, τούτέστι δαμάσκηνα, μῆλα, ῥοδάκινα κτλ.» Τὰ ἀνωτέρω, σημειώνει, εἶναι «αἱ ἄμεσοι ποιητικαὶ αἰτίαι σφοδροῦ ἐρεθισμοῦ καὶ ἀκολούθως φλογιστικῆς καταστάσεως τοῦ γαστροεντερικοῦ συστήματος.»¹ Ἐπισημαίνει ὅτι «ἡ νόσος εἶναι προφανῶς λοιμώδους (contagieux) χαρακτῆρος καὶ φύσεως» ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅπως παρατηρεῖ, ὅτι τὰ «ἀλληλοδιαδόχως» προσβληθέντα ἄτομα ἦταν σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μεταξὺ τους καὶ παρουσίαζαν τὰ ἴδια συμπτώματα «μ' ὅλην τὴν διαφορὰν τοῦ γένους, τῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἰδιοσυγκρασίας.»

Ὁ Ν. Ἰ. Βελισσάριος συνιστᾷ τὴν ἀρμόζουσα θεραπεία, ποῦ θὰ πρέπει νὰ εἶναι «ἡ ἀντιφλογιστικὴ μέθοδος ἐφαρμοσμένη ἀναλόγως πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ τὰς περιστάσεις τῶν νοσούντων.» Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ σωθεῖν οἱ ἄνθρωποι καὶ «ν' ἀρπάσῃ ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ θανάτου πολλὰ δυστυχῆ θύματα παραδομένα εἰς τῆς νόσου τὴν διάκρισιν.» Παράλληλα, τονίζει ὅτι σωστὰ ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζεται, μὲ ἐντολὴ τοῦ Ἐπαρχοῦ, ὁ ἀποχωρισμὸς τῶν ἀρρώστων ἀπὸ τοὺς ὑγιεῖς

1. Σημειώνεται ὅτι ὁ ὅρος «γαστροεντερικὸν σύστημα» μνημονεύεται σὲ μεταγενέστερα κείμενα, τοῦ 1844, ἀπὸ τὸν Στέφανο Ἰ. Κουμανοῦδη, *Συναγωγὴ νέων λέξεων* (Ἐν Ἀθήναις, 1900· ἀνατύπωση 1980), σ. 238.

καί γενικότερα ὁ ἀποκλεισμός τῆς Μελίδας ἀπὸ τὰ ἄλλα χωριά, ἀκόμα καί ἀπὸ τὸ γειτονικὸ χωριὸ τοῦ «Ἐπιτροφοῦ». Συνιστᾶ τὴν αὐξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν «φυλάκων», οἱ ὅποιοι θὰ πρέπει νὰ ἐκλεχθοῦν ἀπὸ τὰ ἀπόμακρα χωριά τοῦ νησιοῦ, γιὰ νὰ τηρηθοῦν αὐστηρότατα οἱ ὁδηγίες τοῦ ἀποκλεισμοῦ καί νὰ μὴν καταστρατηγοῦνται ἀπὸ τοὺς «συγγενικούς δεσμούς.»¹

Κάνει συστάσεις ὅπως «διαταχθῆ ἡ καθ' ἐκάστην ἀδιάκοπος πλύσις ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν ἐνδυμάτων, τῶν χρωιδῶν τῆς κλίνης, τῶν σκευῶν. . . διὰ τῆς κονίας (lessive)», λόγῳ ἀδυναμίας, ὅπως παρατηρεῖ, νὰ γίνῃ ἡ πλύσις μὲ τὸ θαλασσινὸ νερό, ἐπειδὴ τὸ χωριὸ βρίσκεται στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ, μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἄκόμα, συνιστᾶ ὅπως ὅλα τὰ καθαρισθέντα ἀντικείμενα νὰ ἐκτίθενται «εἰς ἡλιασμόν καὶ ἀερισμόν.» Γιὰ τὴν ἀπολύμανση τῶν οἰκιῶν συνιστᾶ τὴ χρῆση τῶν «καπνισμῶν», ποὺ μπορεῖ νὰ γίνουν, ἀφοῦ ἔχουν κλεισθεῖ τὰ πορτοπαράθυρα, μὲ τὴν καύση τῶν ἀχύρων, τοῦ θείου καί μὲ τοὺς νιτρώδεις ἀτμοὺς «ἀπὸ μίγμα νίτρου καὶ θεικοῦ ὀξέος.» Ἐπίσης, ὡς πιὸ κατάλληλα «καθαρικὰ μέσα» σημειώνει ὅτι θὰ ἦταν «ὁ ραντισμὸς τῶν οἰκημάτων καὶ βαπτισμὸς τῶν ἰστῶν καὶ ἐνδυμάτων εἰς τὴν ἐν τῷ ὕδατι λύσιν τῆς χλωρούχου τιτάνου² (chlorure de chaux).» Ἀναφέρει ἀκόμη πὼς ὁ καπνισμὸς μπορεῖ νὰ γίνῃ «διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ χλωροῦ ἀέρος (gas chlore) κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Γυιτῶνος Μορβύ,³ ὑπονοώντας τὴ γνωστὴ μέθοδο τοῦ διασήμου Γάλλου χημικοῦ Guyton

1. Σχετικὰ μὲ τὴ λειτουργία λοιμοκαθαρητηρίου στὴν Ἄνδρο καί τὴ σύσταση μετέπειτα «Υγειονομείου» βλ. Δ. Π. Πασχάλη, «Τὸ Λαζαρέτον τῆς Ἄνδρου μετ' ἀνεκδότων ἐγγράφων», *Ἀνδριακὰ Χρονικά*, 13 (1962), σ. 96-110.

2. Ὁ ὅρος «τίτανος» εἶναι γιὰ τὸ μετέπειτα ἀποκληθὲν ἀσβέστιο, ἐξ οὗ καί ὁ χρησιμοποιούμενος ἱατρικὸς ὅρος «ἀποτιτάνωσις».

3. Τὴ χρῆση τῆς ἐφευρέσεως τοῦ Guyton de Morveau (1737-1816), ὡς τρόπο προφυλάξεως ἀπὸ τὴν πανώλη, εἶχε προτείνει, τὸ 1815, ὁ ἱατρός Γεώργιος Κοζάκης Τυπάλδος σὲ κείμενό του ὅπου μάλιστα καταχωρίζει καί τις σχετικὲς ἀναλογίες τῶν χημικῶν οὐσιῶν, ἡ ἀντίδραση τῶν ὁποίων ἀνέδιδε τοὺς μὲ ἀπολυμαντικὲς ιδιότητες ἀτμοὺς χλωρίου. Βλ. Δημητρίου Καραμπερόπουλου, «Ἐνα ἀβιβλιογράφητο κείμενο τοῦ 1815 γιὰ τὴν προστασία ἀπὸ τὴν πανώλη», εἰς Γεωργίου Κοζάκη Τυπάλδου, *Περὶ τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ ἀέρος διὰ τοῦ ἀλικοῦ ὀξέος*, (Παράρτημα) (Ἀθήνα, 1994), ὅπου καί σχετικὴ βιβλιογραφία.

de Morveau. Μάλιστα, παρατηρεί πώς στην περίπτωση που τα υλικά για την απολύμανση με αυτή τη μέθοδο λείπουν από τη νήσο Ἴνδρου, τότε αυτά θα είναι δυνατόν να αποσταλούν από τη Σύρο, όπου υπάρχουν και διατίθενται σ' αυτές τις περιπτώσεις. Ἡ πληροφορία αυτή είναι σημαντική, γιατί δείχνει τὸ ὑψηλὸ ἐπίπεδο ἐνημέρωσης καὶ ἐφαρμογῆς στὴ δημόσια υγεία τοῦ νεοσύστατου ἑλληνικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖο διέθετε καὶ χρησιμοποιοῦσε τὰ ἐπιστημονικὰ προφυλακτικὰ μέσα τῆς ἐποχῆς, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν λοιμωδῶν νόσων.

Τέλος, τονίζει ὅτι ἡ ἐπίβλεψη στὴν ἐφαρμογὴ τῶν προληπτικῶν αὐτῶν μέσων θὰ πρέπει νὰ ἀνατεθεῖ «εἰς τὸν ἐμφρονέστερον καὶ εὐποληπτότερον τῶν τῆς φρουρᾶς.» Καὶ συμπληρώνει ὅτι τὸ χρονικὸ διάστημα «τῆς καθάρσεως τῶν χωρισμένων ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους υγείων»¹ συνολικὰ θὰ ἀνέρχεται σὲ τριάντα ἡμέρες. Στὴ συνέχεια καὶ μετὰ ἀπὸ ἰατρικὴ ἐξέταση θὰ τοὺς ἐπιτραπεῖ ἡ «ἐλευθεροκοινωνία».² Τὸ ἴδιο χρονικὸ διάστημα, τονίζει, ἀπαιτεῖται καὶ «εἰς τοὺς ἀναρρωμένους ἀρρώστους», ἀφοῦ πρῶτα «ἐλθωσιν εἰς κατάστασιν νὰ ἐπιχειρήσωσι τὸν καθαρισμὸν τῶνπραγμάτων καὶ οἰκημάτων των.»

1. Σχετικὰ μετὰ τὴν κατάστασι στὰ λοιμοκαθαρτήρια, ὁ ἐξ Ἰνδρου καταγόμενος λόγιος Γαβριὴλ Καλλονᾶς κατὰ τὴ μετάβασή του στὴ Βιέννη κλεισθήκε στὸ Λαζαρέτο τοῦ Σιμπινίου, ἀπὸ ὅπου ἀπέστειλε ἐπιστολὴν στὶς 25 Ἰουνίου 1783 πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ Κοινότητα τῆς Βιέννης ζητώντας τὴν παρέμβασή της γιὰ τὴν ἐλευθερία του καὶ στὴν ὁποία σημειώνει ὅτι «... ἐχθὲς ἦτον εἰκοσιδύο ἡμέραι ὁποῦ με ἐκάπνισαν, ὡς ἔθος, καὶ ἤλπιζον ὅτι μετ' ὀλίγον ἔσεται καὶ ἡ ἐλευθερία, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ καπνίσματος οὐδὲν ἕτερον εἶδον γενόμενον εἰς ἐμὲ. . .». Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, «Γαβριὴλ Καλλονᾶς (1725-1795)», *Ἀνδριακὰ Χρονικά*, 13 (1962), σ. 138-50.

2. Ἐνα ἀπὸ τὰ προληπτικὰ μέτρα γιὰ τὸν περιορισμὸ ἐξάπλωσις τῆς ἐπιδημίας τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἦταν ἡ ἀπαγόρευσις τῆς «ἐλευθεροκοινωνίας», ὅρος ἀρκετὰ συχνὸς κατὰ τὴν ἐποχὴ. Ἡ *Γενικὴ Ἐφημερις τῆς Ἑλλάδος*, ἀρ. 66 (8 Σεπτ. 1828) δημοσιεύει τὴν ἀπόφασιν τοῦ Κυβερνήτου Ἰ. Ἀ. Καποδίστρια: «Ἀπηλάχθη θεῖφ ἐλέει καὶ ὄλη ἡ ἐπαρχία τῶν Καλαβρύτων ἀπὸ τὸ ἐπιπολάσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον μόλυσμα καὶ υγεία ἄκρα βασιλεύει πρὸ πεντήκοντα ἡμερῶν πανταχοῦ τῆς Πελοποννήσου. . . ἀπαγορεύεται εἰσέτι εἰς τὰ χωρία ταῦτα ἡ ἐλευθέρη κοινωνία.»

8 Αυγούστου, 1833.

Ἄνδρος. Συλλογή Δημητρίου Ἰ. Πολέμη
φάκελος 83 ἀρ. 6

Δίφυλλο ὑποκύανο 0,31×0,215 μ. Στῆ σ. 4: Ἄριθ. 473 | ὑγιονομείου καὶ λοιμοκαθαρηρίου | Σύρας ἰατρός | ἐλήφθη | τὴν 9. αὐγούστου 1833. ἄνδρος. | Ἐκθεσις Περὶ τῆς εἰς Μελίδα | Ἀσθενείας.

Πρὸς τὸ Βασιλικὸν Ἐπαρχεῖον τῆς Ἄνδρου.

Κύριε Ἐπαρχε!

Ἡ ἐγκαίρως ἀναγγελθεῖσα ἐμφάνεια νόσου τινος κατὰ τὸ ἐν ταύτῃ τῇ νήσῳ χωρίον Μελίδα εἴλκυσεν ἐμβροθῶς τὴν προσοχὴν τῆς Βασιλικῆς Νομαρχίας τῶν Κυκλάδων, ἣτις ἔσπευσε νὰ μὲ ἐξαποστείλλῃ ἐνταῦθα δι' ἰδιαιτέρας προσκλήσεως ὅπως ἐκ συμφώνου μὲ τὴν εὐγενεῖαν Σου παρατηρήσωμεν τὴν προκειμένην νόσον, ἐξετάσωμεν τὴν φύσιν αὐτῆς, καὶ προβάλλωμεν τὰ μέσα δι' ὧν δύνата νὰ ἐξαλειφθῇ παντάπασιν, ἢ νὰ περιορισθῇ.

Ἡ κατὰ τὴν 7. τοῦ παρόντος χθεσινῆ παρουσία μας εἰς τὴν εἰρημένην θέσιν τοῦ χωρίου Μελίδας, μᾶς ἐχορήγησε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐξετάσωμεν τοὺς περισωθέντας ἀνεπηρειάστους ὑπὸ τῆς νόσου συγγενεῖς τῶν κατ' ἀρχὰς προσβληθέντων καὶ τελευτησάντων πέντε ἀτόμων, περὶ τῶν συμπτωμάτων τῆς ὑπὸ τῆς ὁποίας ἠρπάγησαν νόσου, ἐλάβομεν ἀφορμὴν ταυτοχρόνως νὰ ἐρωτήσωμεν περὶ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ δρόμου τῆς αὐτῆς νόσου, αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς διασωθέντας καὶ ἀναλαβόντας ἀπὸ τὸ νόσημα καὶ τέλος πάντων ἐπεσκέφθημεν καὶ αὐτοπεὶ ἐπαρατηρήσαμεν ἀκριβῶς τὰ δύο ἄρρώστα παιδία ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀρρώστιας προσβεβλημένα, καὶ ἐκ τῶν ἐρευνῶν τούτων καὶ παρατηρήσεών μας ἐσυνάχθη καὶ συνάγεται ὅτι περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἐνταῦθα πρόκειται λόγος, εἰμὴ περὶ πετεχιακοῦ πυρετοῦ τοῦ ὁποίου ἡ παθολογικὴ φλογιστικὴ πρόβασις ὑπερισχύουσαν ἔχει τὴν ἔδραν εἰς τὸ γαστροεντερικὸν σύστημα, ἢ ἄλλως εἰπεῖν ἡ νόσος καθὸ συγκειμένη ὑπὸ δύο φαινομένων ἀξιολογωτέρων τῆς τε δυσεντερίας καὶ τοῦ πετεχιακοῦ ἐξανθήματος καὶ ὡς ἐκ τῆς σηπτικῆς αὐτῆς ῥοπῆς, εὐλόγως ἴσως δύναται μὲ ἄλλα λόγια νὰ ὀνομασθῇ, δυσεντερία τυφοειδῆς καὶ κακοήθης.

Δὲν ὑπάρχει ἀκολούθως οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ θερμοτῆς ἐξ ἐνός

μέρους διὰ τὴν εἰς κοιλάδα θέσιν τοῦ χωρίου, καὶ ἡ ὑγρασία διὰ τὸ κατάρχοντον αὐτοῦ, καὶ τέλος πάντων ἡ κακὴ διαίτα τῶν ἐγγχωρίων διαιτωμένων μὲ ὀπωρικὰ ἄωρα, τοῦτέστι δαμάσκηνα, μήλα, ῥοδάκινα κτλ. εἶναι αἱ ἄμεσοι | ποιητικαὶ αἰτίαι σφοδροῦ ἐρεθισμοῦ, καὶ ἀκολούθου φλογιστικῆς καταστάσεως τοῦ γαστροεντερικοῦ συστήματος, καὶ ἐπομένως μόνῃ ἢ ἀντιφλογιστικῇ μέθοδος ἐφαρμοσμένη ἀναλόγως πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ τὰς περιστάσεις τῶν νοσούντων καθὼς ἐμφρόνως ἀπαρχῆς ὑπαγορευθῆ ἐν μέρει ὑπὸ τῆς φιλανθρώπου καὶ εὐστόχου ἰατρικῆς ἐπιβολῆς Σου Κύριε Ἐπαρχε, δύναται ν' ἀρπάσῃ ἀπὸ τοῦ θύχας τοῦ θανάτου πολλὰ δυστυχή θύματα παραδομένα εἰς τῆς νόσου τὴν διάκρισιν.

Ἐπιπροσέτι ἀναλογιζόμενοι Κύριε, ὅτι τὰ προσβληθέντα ὑπὸ τῆς νόσου ἄτομα ἀλληλοδιαδόχως, ἦσαν καὶ εἶναι εἰς ἄμεσον συναλλήλως τῶν ἐπιμιξίαν, καὶ λαμβάνοντες ὑπ' ὄριμον σκέψιν τὸ ὁμοιόμορφον καὶ τὴν ταυτότητα τῶν φαινομένων καὶ τῆς ὁπῆς τῆς νόσου εἰς ὅλα τὰ ὑπ' αὐτῆς παταχθέντα ἄτομα μ' ὅλην τὴν διαφορὰν τοῦ γένους, τῆς ἡλικίας, καὶ τῆς ἰδιοσυγκρασίας, δὲν διστάζομεν ποσῶς νὰ διατρανώσωμεν ὅτι ἡ νόσος εἶναι προφανῶς λοιμώδους (contagieuse) χαρακτῆρος καὶ φύσεως, καὶ ἐπομένως ἐνκοινωνήτος δι' ἐπαφῆς, ἢ εἰς τινα διάστασιν ἐντὸς τῆς κυκλώσεως τὸ μὴ μόλυσμα ἀτμοσφαιρῆς.

Μ' ὅλον ὅτι ἐμφρονα καὶ κατάλληλα μέτρα ἐλήφθησαν καὶ ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν ἀπὸ πρώτης ἀφετηρίας τοῦ πράγματος ὑπαγορευθέντα ἀπὸ τὸν ζῆλον τῶν καθηκόντων Σου Κύριε Ἐπαρχε, καὶ ἀπὸ τὴν περὶ τὰ ἰατρικὰ πράγματα ἐπιστημοσύνην Σου, ἀφορῶντα τὸν ἀποχωρισμὸν ἐν μέρει τῶν ὑγειῶν ἀπὸ τῶν ἀρρώστων, καὶ προφυλακτικὰ ἐνταυτῶ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς νήσου διὰ τῆς συστάσεως τινῶν φυλάκων κρατούντων εἰς ἀποκλεισμὸν τὸ μολυσμένον χωρίον Μελίδα, μ' ὅλα ταῦτα πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐμπιστευθέντος μοι χρέους, καὶ πρὸς εὐστοχώτεραν ἐπιτυχίαν τῶν σωτηρίων προσπαθειῶν τῆς Βασιλικῆς τῶν Κυκλάδων νομαρχίας τολμῶ νὰ προσθέσω εἰς ἐκεῖνα ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητος ἡ αὔξησις τῶν συγκροτούντων τὴν φρουρὰν τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἐκλελεγμένων ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ ἀπὸ τὰ μακρὰν ἀπέχοντα τῆς Μελίδας χωρία, καὶ ὅχι ἀπὸ τὰ γειτνιαζόντα μ' αὐτήν, οὐδ' ἀπὸ τὸ ἐγγὺς χωρίον τοῦ Ἐπιτροφοῦ ὅπου οἱ συγγενικοὶ δεσμοὶ καὶ σχέσεις

δύνανται νὰ δώσωσιν ὑπόνοιαν εὐλογον ἐπιμιξίας, λαθραίας συγκαταβάσεως, εἰς ἓνα λόγον μὴ ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τῶν χρεῶν των. Ἐνάγκη πᾶσα τοῦ ἀμέσου χωρισμοῦ καὶ μετοικισμοῦ τῶν ὑγειῶν εἰς ἄλλο οἶκημα εὐθὺς ἀφοῦ ὑφοραθῆ ἢ ὑπαρξίς τῆς προκειμένης νόσου εἴς τινα ἐξ αὐτῶν. Νὰ διαταχθῆ ἢ καθεκᾶστην ἀδιάκοπος πλύσις ὅλων | ἀνεξαιρέτως τῶν ἐνδυμάτων, τῶν χρειωδῶν τῆς κλίνης, τῶν σκευῶν καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅλων τῶν ἐπιδεκτικῶν μολυσμοῦ εἰδῶν, ἐπειδὴ δὲ διὰ τὸ μεσόγειον τῆς εἰρημένης θέσεως καθίσταται σχεδὸν ἀδύνατος ἢ εἰς τὸ θαλάσσιον νερὸν πλύσις αὐτῶν θέλει διαταχθῆ νὰ γίνεται διὰ τῆς κονίας (*lessive*) καὶ ἀκολούθου ἐκθέσεως αὐτῶν εἰς ἠλιασμόν καὶ ἀερισμόν.

Νὰ ἐπιβληθῆ συχνὴ χρῆσις τῶν καπνισμῶν διὰ τῶν ἀτμῶν τοῦ ὀξειδίου, διὰ τῆς καύσεως τῶν ἀχύρων καὶ τοῦ θείου, καὶ τέλος πάντων διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν νιτροδῶν ἀτμῶν ἀπὸ μίγμα νίτρου, καὶ θεικοῦ ὀξέος ἐλαφρῶς πυρωμένων ἐπὶ τῆς ἐστίας, γνομένων ἐντὸς τῶν μολυσμένων οἰκημάτων κλεισμένων θύρας καὶ θυρίδας. Ὁ ὀραντισμὸς τῶν οἰκημάτων, καὶ βαπτισμὸς τῶν ἰστῶν καὶ ἐνδυμάτων εἰς τὴν ἐν τῷ ὕδατι λύσιν τῆς χλωροῦχου τιτάνου (*chlorure de chaux*), ὡς καὶ ὁ καπνισμὸς διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ χλωροῦ ἀέρος (*gas chlore*) κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Γυιτῶνος Μορβὺ ἤθελαν εἶσθαι τὰ πλέον ἐπιτήδεια ἀναγνωρισμένα καθαρτικὰ μέσα, ἐὰν τὰ εἶδη εὐρίσκοντο εἰς ταύτην τὴν νῆσον, προχείρως εὐρισκόμενα εἰς τὰς Ἀποθήκας τῆς Σύρας. καὶ τέλος, πρὸς ἐκτέλεσιν τούτων τῶν καθαρτικῶν μέτρων θέλει φορτισθῆ ἢ ἐπιστασία εἰς τὸν ἐμφρονέστερον καὶ εὐὑποληπτότερον τῶν τῆς φρουράς.

Συμπεραίνων τὸν λόγον μου, κύριε Ἐπαρχε, χρέος μου νομίζω νὰ προσθέσω ἐπὶ τέλους ὅτι διάρκεια τῆς καθάρσεως τῶν χωρισμένων ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους ὑγειῶν δύναται νὰ προσδιορισθῆ εἰκοσιμιάς ἡμέρας, καὶ ἐπικᾶθαρσις ἐκπεραιωτικὴ ἐννέα ἀκόμη ἡμέρας τουτέστι ὅλη τριακονθήμερος μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ὁποίας προηγουμένης ἰατρικῆς ἀκριβοῦς ἐπισκέψεως δύναται νὰ παραχωρηθῆ εἰς αὐτοὺς ἢ ἐλευθεροκοινωνία. ὁμοίως θέλει πρᾶχθῆ καὶ εἰς τοὺς ἀναρῶνυμένους ἀρρώστους εὐθὺς ἀφ' οὗ οὔτοι ἔλθωσιν εἰς κατάστασιν νὰ ἐπιχειρή-

σωσι τὸν καθαρισμὸν τῶν πραγμάτων καὶ οἰκημάτων των, καὶ περ-
ραιώσωσι τὴν μνημονευθεῖσαν τῆς καθάρσεως διορίαν.

Ἐπίγραφον τῆς παρούσης ἀναφορᾶς αἰτούμενος κυρωμένον με-
τὴν σφραγίδα τοῦ Βασιλικῆς ἐπαρχείου, μετὸ βαθύτατον σέβας ὑπο-
φαίνομαι.

ὁ τοῦ Ἑγχειομεῖου καὶ Λοιμοκαθαρηθρίου τῆς Σύρας ἱατρὸς
N. I. Βελισσάριος.

Ἐν Ἀνδρῶν τὴν 8. αὐγούστου 1833.